

U.2010B.71

Almindelige emner 9 - Retspleje 11.9.

Offentliggørelse af domme

Adgangen til eksisterende dansk domspraksis er i dag begrænset, da det kun er en mindre delmængde af domstolenes afgørelser som offentliggøres. Til trods for de sidste 25 års overvejelser om mulighederne for etablering af en offentlig domsdatabase er der fortsat ikke etableret en sådan bred adgang til domme til brug for retlige og andre aktører. Den begrænsede offentliggørelse af domme udgør i stigende grad et retssikkerhedsmæssigt problem.

Af lektor, ph.d. Michael Gøtze og professor, dr.jur. Henrik Palmer Olsen, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet

1. Domspraksis som central retskilde

Domspraksis er en central retskilde. Uden domstolenes praksis kan gældende ret i mange tilfælde ikke fastlægges eller kun fastlægges helt fragmentarisk. På nogle retsområder er domspraksis endda en vigtigere retskilde end lovgivning, da visse retsspørgsmål slet ikke er lovregulerede eller kun er delvist regulerede, således at det bliver domstolene, der i deres praksis fastlægger det konkrete indhold af gældende ret.

Til trods for domstolenes utvivlsomt vigtige position offentliggøres kun et meget begrænset udvalg af domstolenes samlede produktion af domme og kendelser mv. Offentliggørelsen sker i dag som bekendt i Ugeskrift for Retsvæsen eller andre specialiserede domssamlinger og omfatter for UfR's vedkommende afgørelser fra Højesteret, de to landsretter og Sø- og Handelsretten. I forhold til det samlede antal offentliggjorte domme og kendelser i UfR 2008 udgjorde afgørelser fra Højesteret 35 %, Østre Landsret 37 %, Vestre Landsret 25 % og Sø- og Handelsretten 3 %. Praksis fra de øvrige retsinstanter eller fra centrale internationale domstole, herunder EU-domstolen, offentliggøres i Danmark kun mere sporadisk i de eksisterende danske domssamlinger.

Det er værd at bemærke, at der i snart 25 år har været diskussion om en etablering af en domsdatabase, og at der fra mange sider er fremsat entydigt ønske om en langt bedre adgang til danske domstoles afgørelser. Der er udarbejdet en række sagkyndige udredninger, og det kan derfor med stor sikkerhed konstateres, at der *ikke* er væsentlige formelle hindringer for en videregående offentliggørelse end den, der finder sted i dag. Dette er det principielle udgangspunkt. I forlængelse heraf kan det endvidere fremhæves, at adgang til domspraksis er et naturligt led i et moderne videnssamfund. Den retlige udvikling på andre områder, herunder de senere års stadig større adgang til aktindsigt i domme, taler også for en øget offentliggørelse. Et modhensyn til bredere offentliggørelse af domme er det praktiske og redaktionelle arbejde, som en sådan offentliggørelse efter omstændighederne vil kræve. Der bør selvsagt sættes ressourcer af til dette arbejde som led i udviklingen af f.eks. en domsdatabase.

Til trods for den principielle ønskværdighed af adgang til domme sker der fortsat - i modsætning til f.eks. de øvrige nordiske lande - ikke en bred offentliggørelse af domme i Danmark. Dette rejser efter vores opfattelse en række retssikkerhedsmæssige spørgsmål, hvad der vil fremgå af det følgende. Artiklen konkluderer, at en begrænset offentliggørelse af domme bevirker, at juridiske beslutninger og afgørelser i en række tilfælde træffes på et ufuldstændigt retligt grundlag.

Artiklen indledes med en beskrivelse i hovedtræk af den eksisterende offentliggørelse af domspraksis (afsnit 2), hvorpå følger en redegørelse for og diskussion af de principielle argumenter for offentliggørelse af domme (afsnit 3). Artiklen afsluttes med en konklusion (afsnit 4). Det

skal rent metodisk nævnes, at vi ikke har haft mulighed for at foretage en empirisk undersøgelse af, i hvilket omfang ikke-offentliggjort retspraksis påberåbes eller på anden vis inddrages i dommeres afgørelser. Vores sigte i det følgende er alene at påpege de principielle problemstillinger, der knytter sig til den begrænsede tilgængelighed af retspraksis.

2. Den eksisterende offentliggørelse af domme

En dom er selvsagt i første omgang en løsning af en tvist mellem parter og dermed en sag mellem sagsøger og sagsøgte. Herudover er det dog klart, at dommen kan have stor betydning for retsstillingen generelt og dermed for andre aktører end parterne. Der er dog i dag kun to muligheder for andre end sagens parter at få adgang til domspraksis. For det første er domstolene forpligtet til at udlevere kopier af domme mv. efter reglerne om aktindsigt i retsplejelovens kapitel 3 a. Dette er med andre ord en offentliggørelse, der sker efter ansøgning. For det andet forestår private forlag offentliggørelse i UfR og andre samlinger af et begrænset udsnit af den samlede mængde af domme. Begge former for offentliggørelse sker mod betaling.

72

2.1. Udvidet offentlighed i retsplejen

Reglerne om aktindsigt i domspraksis har udviklet sig markant de senere år, og tendensen har helt entydigt været en udvidelse af muligheden for indsigt i domstolenes afgørelser. Konkret er adgangen til aktindsigt siden 2004 reguleret i retsplejelovens §§ 41 a-g, som giver andre end sagens parter mulighed for at rekvirere domme og kendelser efter anmodning hos den relevante domstol. For at sikre offentligheden aktindsigt i alle afsagte domme bestemmer § 41 a, at enhver kan forlange at få adgang til at gennemse en doms konklusion, når anmodning fremsættes inden en 1 uge efter dommens afsigelse. Denne indsigt vedrører altså kun dommens konklusion. Den praktiske hovedregel i retsplejeloven er herudover, at enhver kan forlange at få udleveret kopi af domme og kendelser i deres helhed, jf. § 41 b, stk. 1. Hertil knytter sig dog en række undtagelser, jf. § 41 b, stk. 2 og 3.[1]

Sigtet med de nye regler fra 2004 - den såkaldte offentlighedsreform i retsplejen - er at udvide muligheden for aktindsigt, og retten til aktindsigt forudsætter således ikke længere retlig interesse i den efterspurgte dom eller kendelse.[2] Retsplejeloven er altså nu opbygget på samme måde som offentlighedslovens regler om aktindsigt hos offentlige myndigheder, således at der som udgangspunkt er fri adgang til aktindsigt.[3] Formålet med reglerne om udvidet aktindsigt angives meget klart i forarbejderne på følgende vis:

»Formålet . . . er i overensstemmelse med princippet i grundlovens § 65, stk. 1, om videst mulig offentlighed i retsplejen at bringe adgangen til indsigt i

retssager på linje med kravene i et moderne rets- og informationsfund, hvor den traditionelle adgang til at overvære offentlige retsmøder bør suppleres af en adgang til også i skriftlig form at gøre sig bekendt med de afgørelser, som domstolene træffer. De foreslåede regler om aktindsigt i domme og kendelser mv. er således i vidt omfang begrundet i domstolenes særlige forfatningsmæssige stilling, som . . . taler for, at domstolenes afgørelser som udgangspunkt bør være tilgængelige for enhver . . .«[4]

Ved lovændringen i 2004 blev grundprincippet om meroffentlighed desuden lovfæstet, jf. § 41 g. Princippet giver domstolene mulighed for at give aktindsigt i videre omfang end direkte foreskrevet i loven, hvad der også skal bidrage til større åbenhed end tidligere. De tidligere regler om aktindsigt i retsplejen var klart restriktive, og lovændringerne i 2004 er blevet betegnet som »en mindre revolution«.[5] En forudsætning for at udnytte retten til aktindsigt efter retsplejeloven er selvsagt, at man som udenforstående har et relativt præcist kendskab til, at der er afsagt en dom eller kendelse. Retten kan således afslå en anmodning om aktindsigt, hvis ansøgeren ikke kan identificere afgørelsen tilstrækkeligt. Hertil kommer, at retten ikke er forpligtet til at give adgang til at gennemgå en domstols sager i en given periode mhp. at finde en bestemt sag eller sager af en bestemt art.[6]

I forhold til undtagelser til aktindsigt kan det fremhæves, at aktindsigt forudsætter en konkret stillingtagen fra dommernes side til spørgsmålet om udlevering. Også dommerne skal altså med andre ord lægge ressourcer i en vurdering af aktindsigt. Dette sker i praksis relativt rutinemæssigt i forbindelse med konciperingen af domme og kendelser på et fortrykt skema om mulighederne for aktindsigt, således at de nødvendige retlige vurderinger er udført på forhånd af dommerne. De konkrete undtagelser til aktindsigt er reguleret i § 41 b, stk. 2 og 3. Der kan her nævnes, at der bl.a. gælder undtagelser i forhold til straffesager, idet der som hovedregel ikke er aktindsigt i straffesager, der er afsluttet for mere end 1 år siden, jf. § 41 b, stk. 2, nr. 2. Endvidere bestemmer § 41, stk. 3, nr. 3, at retten til aktindsigt kan begrænses, i det omfang dommen indeholder oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold eller virksomheders erhvervshemmeligheder.

Mht. betaling for aktindsigt opkræver den pågældende domstol en retsafgift på 175 kr. per dokument, jf. retsafgiftslovens § 48. Retsafgiften gælder uanset dokumentets længde.[7] Adgang til aktindsigt til domme foregår som papir-aktindsigt, idet domme og kendelser udleveres i papirform, ikke som f.eks. elektroniske filer. På dette område synes danske domstole fortsat i vidt omfang at have karakter af en traditionel papirforvaltning, hvad der i sig selv kan være med til at fordyre offentlighedsprocessen. Til sammenligning kan det nævnes, at danske love siden januar 2008 kun kundgøres i elektronisk form.[8]

73

2.2. Offentliggørelse i UfR og andre samlinger

Den vigtigste offentliggørelse af danske domme sker i Ugeskrift for Retsvæsen, som udgives af Thomson Reuters Professional A/S. Domme udgives her dels i elektronisk form, dels i papirform i Ugeskriftet. Efter det oplyste fra Thomson Reuters Professional A/S indeholder Ugeskriftet *alle* domme og afgørelser, der afsiges af Højesteret. Hertil kommer alle *principielle* domme og afgørelser fra landsretterne og Sø- og Handelsretten.[9] Der foreligger herudover ingen oplysninger om, hvilke nærmere kriterier der anvendes ved udvælgelsen af principielle domme. UfR publicerer ikke byretsdomme eller andre byretsafgørelser. I relative tal udgør antallet af domme, der årligt offentliggøres i UfR, cirka 8 % af de domme, som årligt afsiges af Højesteret, landsretterne og Sø- og Handelsretten tilsammen.[10] Et abonnement hos Thomson Reuters Professional A/S på produktet UfR online indeholder ud over selve domsmaterialet en række søgemuligheder og servicefunktioner.[11]

UfR indeholder ingen selvstændig formidling af afgørelser fra internationale domstole. EU-ret og menneskeret indgår således kun som et implicit led i formidlingen af danske domme. Denne indirekte formidling sker ved, at parternes advokater og dommerne inddrager f.eks. EU-ret eller menneskerettigheder som led i bedømmelsen af sagens retsgrundlag, og disse retskilder offentliggøres dermed som led i den danske dom. Mere konkret er der i en række domme sket forelæggelse af præjudicielle spørgsmål for EU-domstolen efter artikel 234 EF, og den offentliggjorte danske dom indeholder i visse tilfælde således også den præjudicielle udtalelse fra EU-domstolen i enten uddrag eller fuld tekst.[12] Den eksisterende udvælgelse af domme i UfR er dog ikke videre klar på dette punkt, og de offentliggjorte domme med indbyggede præjudicielle udtalelser udgør kun et udvalg af det samlede antal danske forelæggelser. På samme måde formidler UfR kun et begrænset udvalg af de afgørelser, hvori retten afslår partens eller parternes ønske i sagen om en forelæggelse af præjudicielt spørgsmål.[13] Trods stigende internationalisering af gældende ret må perspektivet i UfR og andre domssamlinger derfor fortsat siges hovedsageligt at være nationalt.

Den faglige udvælgelse af principielle domme og afgørelser foretages af en domsredaktion, som består af 10 personer, primært dommere. Der er redaktionsmedlemmer fra Højesteret, de to landsretter og Sø- og Handelsretten. Herudover indgår der en advokat og en universitetsprofessor i redaktionsgruppen. Selv om der ikke foreligger oplysninger om den konkrete udvælgelse af domme til offentliggørelse, må det antages, at redaktørerne fra f.eks. landsretterne foretager udvælgelsen på baggrund af interne tilkendegivelser af forskellig art om dommernes egnethed til offentliggørelse fra de landsdommere, der har afsagt og udfærdiget dommen. Selv om dette kan være en praktisk fremgangsmåde, fremmer det ikke gennemsigtigheden i selectionen af domme til offentliggørelse.

I tillæg til offentliggørelse af domme i UfR sker der publicering af doms praksis i en række specialtidsskrifter. Der sker her dels en eksklusiv offentliggørelse af afgørelser, som ikke formidles andre steder, dels en *dobbelt* offentliggørelse, dvs. offentliggørelse af domme fra Højesteret og landsretterne, som også offentliggøres i UfR.[14] Konkret blev f.eks. i Tidsskrift for Bygge- og Boligret (TBB) fra 2003 offentliggjort 146 afgørelser, hvoraf 53 afgørelser også var blevet publiceret i UfR. I et vist omfang offentliggøres også byretsdomme i disse juridiske specialtidsskrifter.

Det anslås, at yderligere cirka 10 % af de overordnede domstoles domme publiceres i disse tidsskrifter, nemlig cirka 600 domme.[15] Disse specialtidsskrifter er ud over TBB også Tidsskrift for Familie- og arveret (TFA), Tidsskrift for Kriminalret (TfK), Tidsskrift for Landsbrugsret (TfL), Miljøretlige Afgørelser og Domme (MAD) samt Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling (FED). Alle udgives af Thomson Reuters Professional A/S.[16] Endelig sker offentliggørelse af domme i Tidsskrift for Skatter og afgifter (TfS), udgivet af Magnus Informatik A/S.

2.3. Bearbejdelse ved offentliggørelse af domme

Et fællestræk for offentliggørelse i UfR og de øvrige samlinger er, at dommene i nogle tilfælde offentliggøres i en *redigeret* form. Bearbejdelse kan bestå i visse udeladelser fra den oprindelige dom og i udvidelser i form af de velkendte resuméer og eventuelle noter med

74

henvisning til relevant teori og praksis. En offentliggjort dom svarer således ikke til den autentiske dom eller kendelse, sådan som den er udfærdiget af sagens dommere og tilsendt sagens parter i den konkrete tvist. I den forbindelse kan det nævnes, at Datatilsynet har opstillet en række nærmere vilkår for Thomson Reuters Professional A/S' tilladelse til offentliggørelse af domme i forlagets retsinformationssystemer. Der gælder således krav om anonymisering af en række fortrolige oplysning-

ger, der indgår i offentligt anlagte straffesager, ægteskabssager, sager om administrativ frihedsberøvelse, fogedsager, skattesager, erstatnings-sager, lejesager etc.[17]

Forlagenes bearbejdning af domme medfører, at de forlag, som forestår offentliggørelsen, på forskellig vis oparbejder rettigheder i tilknytning til dommene. Udgangspunktet er naturligvis, at der ikke kan knyttes rettigheder til de uredigerede domstekster, men der kan efter omstændighederne være knyttet visse rettigheder til f.eks. tekstbilledet, dvs. den måde, som domsteksten vises på i f.eks. UfR.[18] Derudover kan dommene som ovenfor nævnt være redigerede med henblik på at forkorte disse ved at skære de dele af domsteksten bort, som skønnes at være overflødige. Denne bearbejdning kan efter omstændighederne være genstand for en selvstændig ophavsretlig beskyttelse. Endelig er den selvstændige udarbejdelse af domsresuméer i dommenes hoveder som udgangspunkt altid ophavsretligt beskyttede. Uanset at denne faglige bearbejdelse ved offentliggørelse af domme for så vidt kan øge dommenes læsbarhed, kan det omvendt problematiseres, at der ikke er adgang til den autentiske domstekst.

2.4. Overvejelser om etablering af domsdatabase

Det er gennem de seneste 25 år blevet diskuteret herhjemme, om der bør ske en langt mere omfattende offentliggørelse af domme. Især er muligheden for at etablere en domsdatabase blevet indgående analyseret i en række betænkninger og særlige rapporter.

De oprindelige overvejelser om etablering af en domsdatabase ligger tilbage i 1983, hvor Retsinformationsrådet anbefaler, at en kommende lovdatabase bliver forberedt til udbygning med domme.[19] Både love og domme skal altså efter dette forslag indgå i basen.[20] I 1988 lægger Retsinformationsrådet i en ny betænkning til grund, at der er behov for en database med konkrete afgørelser på linje med de baser, som allerede dengang var i drift i andre europæiske lande.[21] Mht. udvælgelse anbefaler Rådet, at samtlige højesteretsafgørelser, herunder også afgørelser om sagsomkostninger, skal offentliggøres, mens byretsdomme med nogle få undtagelser ikke bør offentliggøres. Rådet anbefaler i forhold til landsretterne og Sø- og Handelsretten, at udvælgelsen skal ske efter et såkaldt »negativt kriterium«, således at samtlige afgørelser som udgangspunkt optages i databasen, *medmindre* de vurderes at være *uden* »retsinformatorisk interesse«.

Justitsministeriet vedtager herefter i 1997 en principbeslutning om at etablere en statslig domsdatabase med uredigerede retsafgørelser i retsinformation. Ministeriet nedsætter en bredt sammensat arbejdsgruppe med professor Mogens Kockvedgaard som formand. Arbejdsgruppen peger på, at en øget tilgang til retsafgørelser vil være i overensstemmelse med udviklingen med hensyn til offentlighed i forvaltningen, som i nyere tid er udvidet væsentligt. Det er herudover arbejdsgruppens opfattelse, at der ikke er væsentlige hensyn, der taler imod en offentliggørelse af domme i en database, da den persondataretlige regulering vil medføre, at oplysningerne i basen i vidt omfang bliver anonymiseret.[22] Som led i en efterfølgende større høringsrunde udtaler Finansministeriet, at udgifterne forbundet med etablering og drift af en domsbase må anses som distributionsomkostninger i forbindelse med offentlig virksomhedsudøvelse, hvorfor der efter ministeriets opfattelse som udgangspunkt skal kræves betaling for adgang til domsdatabase. Efter anmodning fra Justitsministeriet undersøger et konsulentfirma spørgsmålet om brugerbetaling nærmere. Firmaet vurderer, at der ikke kan forventes tilstrækkeligt med indtægter i form af brugerbetaling til dækning af omkostninger ved etablering og drift.[23]

Bestyrelsen for Domstolsstyrelsen beslutter i 2000, at der bør arbejdes videre med planerne om at etablere en domsdatabase, og at en række praktiske spørgsmål afklares i den forbindelse. Domstolsstyrelsen nedsætter herefter i 2003 en projektgruppe om etablering af en offentlig domsdatabase. I den forbindelse undersøger projektgruppen - gennem Konkurrencestyrelsen og Kammeradvokaten - spørgsmålet om, hvorvidt

EU's konkurrenceretlige regler (statsstøttere reglerne) er til hinder for etablering af en offentligt tilgængelig domsdatabase finansieret af statslige midler, og konklusionen på dette er, at disse regler formentlig ikke er til hinder for

75

etableringen af en sådan base. Efter vores vurdering er denne konklusion rigtig.[24]

Domstolsstyrelsen offentliggør i 2004 sin rapport. Projektgruppen anbefaler, at en domsdatabase etableres under Retsinformation.[25] Disse overvejelser er indtil videre ikke omsat til konkret handling. I den forbindelse er det værd at fremhæve, at Domstolsstyrelsen i et svar til Folketingets Retsudvalg i 2007 i relation til etableringen af en domsdatabase med gratis adgang udtaler følgende:

»Domstolsstyrelsen kan oplyse, at styrelsen har iværksat et domsoversigtprojekt. Projektet skal efter planen munde ud i, at domstolene fra 1. januar 2008 får mulighed for at offentliggøre udvalgte domme og kendelser på domstolens hjemmeside, www.domstol.dk. Det er tanken, at projektet skal udgøre en midlertidig platform, der kan anvendes frem til det tidspunkt, hvor det bliver muligt at etablere en egentlig domsdatabase . . . Domstolsstyrelsen arbejder derudover på at udvikle et nyt sagsbehandlingssystem til behandlingen af straffesager og civile sager, der vil gøre det muligt at foretage anonymisering af domme og kendelser på en sådan måde, at det vil kunne danne grundlag for etableringen af en egentlig domsdatabase. Det er forventningen, at systemet vil blive taget i brug i løbet af 2009.«[26]

På denne baggrund kan det konstateres, at der er principiel opbakning til etablering af en database fra centrale retlige aktører, og at der retligt og formelt ikke er væsentlige hindringer for en sådan base. Samtidig kan det ved besøg på www.domstol.dk konstateres, at der fortsat *ikke* i skrivende stund (december 2009) er etableret en dansk domsdatabase. Der foreligger os bekendt heller ingen oplysninger om status vedrørende arbejdet. De mange forgæves overvejelser fra Domstolsstyrelsen og ministerielt hold om etablering af en domsdatabase har givet anledning til, at Advokatrådet i bemærkelsesværdigt klare vendinger anfører følgende i sit retssikkerhedsprogram:

»I en demokratisk retsstat spiller domstolene en meget væsentlig rolle. Domstolene fastlægger gennem deres afgørelser gældende ret. . . . Advokatrådet har i mere end 10 år gentagne gange fremsat ønske om en offentlig domsdatabase . . . Efter Advokatrådets opfattelse udgør det et alvorligt retssikkerhedsmæssigt og demokratisk problem, at borgere, medier og politiske beslutningstagere reelt ikke har nogen mulighed for at gøre sig bekendt med domstolens praksis. Det er endvidere retssikkerhedsmæssigt overordentligt betænkeligt, at selv dommere, advokater, anklagere, forskere og andre, som i deres virke har brug for et dybtgående kendskab til retspraksis reelt kun har adgang til en meget begrænset delmængde af domstolens afgørelser i form af kommercielle, redigerede domssamlinger.«[27]

2.5. Etablering af lokal domsdatabase i Sø- og Handelsretten

Det kan ikke undgå at give anledning til undren, at der - på trods af at alle rapporter ret entydigt peger på ønskværdigheden af etablering af en dansk domsdatabase, samt at den teknologiske udvikling løbende har gjort det nemmere og mindre omkostningsfuldt at etablere en sådan - fortsat ikke er taget initiativ til at etablere en bredere offentliggørelse af domme. Dette indtryk forstærkes i øvrigt af, at der ikke i dag er noget formelt til hinder for, at enkelte domstole publicerer en meget stor mængde af egne domme. De praktiske vanskeligheder forbundet med publicering synes således ikke at være uoverstigelige. En sådan bred offentliggørelse af domme sker som bekendt ved Sø- og Handelsretten, som med inspiration fra Domsdatabaseprojektgruppens rapport fra 2004 har etableret et »lokalt« projekt med offentliggørelse af domme. Basen omfatter alle afsagte domme fra rettens afdelinger samt udvalgte kendelser.[28] Efter det oplyste omfatter domsoversigten på domstolens

hjemmeside domme og udvalgte kendelser fra januar 2002 og til og med maj 2007, men basen udbygges hele tiden med aktuelle domme.

3. Analyse af behovet for en bredere offentliggørelse af domme

Selv om de talrige overvejelser om at etablere en central domsdatabase indtil videre ikke er realiseret, kan der på det principielle plan anføres mange argumenter til støtte for en bred offentliggørelse af domme. Advokatrådets nævnte henvisning til både retssikkerhedsmæssige og

76

demokratiske problemer med den eksisterende begrænsede offentliggørelse finder således støtte i grundlæggende retsprincipper, som ligger til grund for flere af grundlovens bestemmelser. Selv om grundloven ikke indeholder selvstændige regler om offentliggørelse af retspraksis, lægger en række bestemmelser i grundloven betydelig principiel vægt på, at borgere og retsanvendere har adgang til gældende ret.

3.1. Offentligt kendskab til gældende ret

Helt grundlæggende kan der peges på, at grundloven for så vidt angår en anden retskilde, nemlig loven, foreskriver offentliggørelse. Grl. § 22, 2. pkt., fastslår således, at »kongen befaler lovens kundgørelse og drager omsorg for dens fuldbyrdelse«. Dette indebærer en forpligtelse for regeringen til at offentliggøre vedtagne love. Der synes ikke i den juridiske litteratur at være skabt fuld klarhed over, hvor langt denne forpligtelse rækker. I den kommenterede grundlov skriver Peter Blume,[29] at det er et omdiskuteret spørgsmål, om kundgørelsesforpligtelsen alene gælder for love, eller om bekendtgørelser tillige er omfattet. Peter Blume anfører, at »formålet [med bestemmelsen] er at sikre, at alle bindende regler bliver offentliggjort«, og anfører på denne baggrund, at »Dette fundamentale princip imødekommes ved at medtage bekendtgørelser, hvilket i øvrigt synes bedst stemmende med informationssamfundet«. Det fundamentale princip, som Peter Blume her henviser til, er naturligvis princippet om, at alle bindende regler bør offentliggøres. I en mere generaliseret form kunne man kalde dette for princippet om offentlig adgang til gældende ret. På grundlag af samme princip er det nærliggende at antage, at også domme (præjudikater) burde gøres til genstand for offentliggørelse. Set i lyset af at den retlige udvikling siden grundlovens vedtagelse (stigende grad af retliggørelse i form af stadig mere omfangsrig og kompleks regulering) forekommer det oplagt, at behovet for kendskab til præjudikater, som kan medvirke til at oplyse retlige problemstillinger, er vokset betydeligt over årene.

Den selvfølgelig, med hvilken man i andre sammenhænge kritiserer, at en borger ikke har mulighed for at få *kendskab* til det retsgrundlag, der gælder for hans/hendes adfærd, viser vigtigheden af dette princip. Der kan gives flere eksempler på dette. For det første anses det i almindelighed for moralsk betænkeligt og krænkende for retssikkerheden at lovgive med tilbagevirkende kraft. I forhold til det strafferetlige område gælder der et decideret forbud mod sådan lovgivning, jf. strfl. § 1 og EMRK art. 7, men princippet har betydelig gennemslagskraft også på det civilretlige område. I Justitsministeriets vejledning om lovkvantitet fremhæves således i afsnittet om retlige grænser og almindelige retsprincipper, at det ud fra almindelige retssikkerhedsmæssige betragtninger kan give anledning til væsentlige principielle betænkeligheder at gennemføre bebyrdende love med tilbagevirkende kraft. Baggrunden for disse principielle betænkeligheder er ifølge vejledningen, at

»... enhver borger i princippet bør være i stand til at sætte sig ind i retsregler, der til enhver tid tilsigter at regulere hans adfærd, således at den enkelte bliver i stand til at indrette sig herpå. Et sådant sikkert kendskab til indholdet vil i princippet først kunne opnås, når lovgivningsproceduren er tilendebragt, og loven er kundgjort.«

Justitsministeriet lægger således betydelig principiel vægt på hensynet til retsreglernes offentlighed. Selv om vejledningen retter sig mod lovgivningskvalitet, er der næppe tvivl om, at der er tale om et almindeligt retsprincip, som også gælder for andre retskilder, herunder selsvagt domspraksis. I det omfang domme udgør en kilde til ret, bør disse således også ud fra det samme princip være offentligt tilgængelige.

For det andet anses det i almindelighed for kritisabelt, at myndigheder og domstole i deres afgørelser anvender ikke-offentliggjorte forarbejder. De hensyn, som ligger bag offentliggørelse af loven, taler med stor vægt for, at også forarbejderne til loven publiceres. I nogle tilfælde - f.eks. hvor loven er bredt og åbent formuleret, og hvor der foreligger væsentlige præciserende bemærkninger i forarbejderne - kan det måske endda forekomme end mere relevant at offentliggøre forarbejderne til loven end selve loven. Forarbejder til loven publiceres da også i vidt omfang.[30] uanset at disse efter den almindelige opfattelse ikke er omfattet af grundlovens § 22. Der forekommer endda i den retsvidenskabelige teori overvejelser om, hvorvidt ikke-offentliggjorte forarbejder overhovedet kan tillægges nogen retskildeværdi.[31] Formentlig af samme grund bliver domme, der lægger vægt på ikke-offentliggjorte forarbejder, af og til udsat for ganske hård kritik.

I en højesteretsdom i UfR 1980.569 lagde flertallet af dommerne i deres afgørelse vedrørende et spørgsmål knyttet til forståelsen af den på det tidspunkt nyligt vedtagne ligestillingslov vægt på en ministerudtalelse, som ikke var refereret i Folketingstidende. Dette fik den daværende professor i retslære Preben Stuer Lauridsen til at reagere. I en artikel skrev han således, at:

»... det udvander fuldstændig alle vore forestillinger om sikkerhed og forudberegnelighed i retsanvendelsen, såfremt domstolene begynder at inddrage ikke blot, hvad der foreligger publiceret for omverdenen gennem Folketingstidende, men

77

også, hvad retten mere eller mindre tilfældigt kommer i besiddelse af af ikke offentligt tilgængeligt eller ihvertfald ikke offentliggjort materiale, indeholdende bidrag til belystning af baggrunden for et givet lovforslags fremkomst.«[32]

Synspunktet om ikke-offentliggjorte forarbejder kan efter vores opfattelse med lige stor så stor vægt fremføres i forhold til domme, som ikke er offentliggjort, og som dommerne alene er kommet i besiddelse af, fordi en af parternes advokater af den ene eller anden grund har kendskab til dommen. En principiel indvending mod den eksisterende offentliggørelse af domme i UfR er således, at det - når domme ikke offentliggøres systematisk - kan forekomme vilkårligt, hvilke kilder der vil indgå som grundlag for afgørelsen af retsspørgsmål.

3.2. Offentlighed i moderne retspleje

Hensynet til offentliggørelse af domstolenes afgørelser findes desuden varetaget gennem grundlovens § 65, stk. 1. Denne bestemmelse foreskriver: »I retsplejen gennemføres offentlighed og mundtlighed i videst muligt omfang«. Dette princip skal umiddelbart sikre parternes ret til tilstedeværelse i retten i forbindelse med sagens førelse, men bestemmelsen har efter den almindelige opfattelse også et videre indhold. Ifølge Eva Smiths kommentar til bestemmelsen[33] er formålet, at »den almindelige borger kan gøre sig bekendt med retsvæsenets forhold med henblik på at styrke tilliden [til dette]«. Eva Smith anfører endvidere, at offentlighedsprincippet i bestemmelsen skal sikre »massemediernes mulighed for at referere fra retssale«. Selv om hverken bestemmelsen eller Eva Smiths kommentar til denne direkte nævner offentliggørelse af retspraksis, så må det være en forudsætning for at kunne gøre sig »bekendt med retsvæsenets forhold«, at borgerne (herunder advokater, forskere, journalister og andre, som i deres virke bruger indsigt i retspraksis) har adgang til domstolenes afgørelser.

Set i lyset af den teknologiske og informationsmæssige udvikling, det danske samfund har gennemgået siden grundlovens vedtagelse,

forekommer det at være et noget snævert udgangspunkt, at interesserede borgere, journalister, forskere mv. skal være fysisk til stede i retslokalet for at få oplysninger om retssagers udfald. Da der i dag ikke foreligger væsentlige tekniske forhindringer for en videre offentliggørelse af domme gennem retternes egne hjemmesider eller på anden måde, synes en opdateret fortolkning af princippet om offentlighed i retsplejen at pege i retning af, at kendskab til retspraksis ved landets domstole gøres offentligt tilgængelig gennem moderne kommunikationsmidler.[34]

3.3. Statens informationsansvar

Som en fællesnævner for de ovenstående grundprincipper kan vi endelig pege på, at staten kan siges at have et mere generelt ansvar for at informere om det retlige grundlag, som borgerne er undergivet. I den forbindelse anfører Peter Blume i den seneste udgave af sin bog Juridisk Metodelære,[35] at han anser det for retssikkerhedsmæssigt utilfredsstillende, at borgerne ikke let og gratis har adgang til domstolens afgørelser. Han tilføjer følgende:

»Statens naturlige informationsansvar er ikke opfyldt, hvilket betyder, at der ikke på samme måde som for retsfor skrifter vedkommende i dag er en moderne gratis adgang til retsafgørelser. Medens private forlags kommercielle genbrug af tilgængelige afgørelser med en vis rimelighed kan kræves betalt, bør borgernes adgang til enkeltstående afgørelser være let og gratis. Retssikkerhedsmæssige hensyn taler med styrke for dette. Den ideelle løsning er, at retsafgørelserne er tilgængelige i Retsinformation, således at dette databasesystem omfatter al statslig retlig information.«[36]

Som det er fremgået af analyserne i dette afsnit, er der meget, der taler for, at der gælder et særligt informationsansvar for staten med hensyn til at offentliggøre konkrete retsafgørelser, der kan have præjudicerende virkning. Dette ansvar og hensynet til retssikkerheden tilsiger tilsammen, at den offentlige adgang til at gøre sig bekendt med det retlige grundlag, som dommere og administrative myndigheder anvender, bør udstrækkes så langt som muligt. Al lovgivning offentliggøres som bekendt i dag i elektronisk form via Retsinformation.[37] Det forekommer ikke at være et adækvat svar på moderne forventninger til offentlig information, at lovgiver behørigt sørger for en kundgørelse af selve lovens tekst, men samtidig ved ikke at sikre et krav om offentliggørelse af domstolens domme og afgørelser skaber usikkerhed om, hvilke præjudikater der findes og dermed kan påberåbes.

3.4. Ufuldstændigt retligt vidensgrundlag

Almindeligvis beskrives domme, der inddrages som argumentationsgrundlag ved afgørelse af juridiske sager, som retskilder og præjudikater.[38] Udgangspunktet for denne beskrivelse er ofte domstolene, og almindeligvis

78

er omdrejningspunktet spørgsmålet om, i hvilket omfang domstolene er forpligtet til at inddrage egne eller andre domstoles tidligere afgørelser.[39] Der er næppe nogen tvivl om, at underordnede domstole som altovervejende udgangspunkt opfatter overordnede domstoles afgørelser som retningsgivende for, hvordan lignende sager skal afgøres i fremtiden. Det ligger implicit i domstolssystemets hierarki, at Højesterets afgørelser har en højere retskildeværdi end landsretsafgørelser, der omhandler den samme juridiske problemstilling. Tilsvarende har landretsafgørelser en højere værdi end byretsafgørelser.

Når domme ikke systematisk offentliggøres, kan der derved opstå den situation, at f.eks. en byretsdommer ikke kan opnå kendskab om relevante landsretsafgørelser. Tilsvarende vil administrative myndigheder og private virksomheder ikke altid have det fornødne kendskab til domstolens praksis. Dette skaber det problem, at der opstår en øget risiko for, at de afgørelser, som træffes af administrative myndigheder, og at de domme, der afsiges i byretterne, bliver ukorrekte.[40] Endvidere vil virksomheder uforvarende kunne disponere på en måde, der

er i strid med den ikke offentliggjorte domspraksis. De administrative og judicielle afgørelser afspejler simpelthen ikke en fuldt udfoldet viden om, hvad praksis er på det pågældende område. Dette er ikke bare retssikkerhedsmæssigt betænkeligt og rummer mulighed for (utilsigtet) arbitrær forskelsbehandling, men er også uhensigtsmæssigt for borgere og virksomheder, der risikerer at skulle afse ekstra omkostninger til retssager. Disse retssager kunne undgås, hvis det retskildemæssige grundlag i sagen havde været tilstrækkeligt belyst og inddraget til at begynde med.

På tilsvarende vis stiller den selektive offentliggørelse sig i vejen for at gennemføre retsvidenskabelig forskning, der systematisk inddrager - og formidler - al relevant praksis. De fleste juridiske værker, der skrives i dag (herunder Karnov), er i deres beskrivelse af retspraksis reelt begrænset af alene at have adgang til de domme, som er offentliggjort i UfR og de andre tidsskrifter, der offentliggør domme.

Efter domstolsreformen er der endvidere et voksende paradoks i, at Højesteret har fået en mere tilbagetrukket rolle i domstolssystemet, samtidig med at den eksisterende offentliggørelse af domspraksis fortsat primært vedrører højesteretspraksis. Højesterets nye rolle skyldes, at byretterne efter domstolsreformen er gjort til den almindelige indgang til retssystemet i alle civile sager, jf. retsplejelovens § 224. Da to-instans-princippet er opretholdt, indebærer den nye instansordning med andre ord, at Højesteret som udgangspunkt *ikke* er en aktør i civile sager. Følgelig vil Højesteret muligvis også få en relativt mindre betydning som præjudikatsskabende instans.[41] Domstolsreformen giver på denne måde landsretterne en mere fremtrædende position end før 2007, idet de i praksis i mange civile sager vil fungere som »små højesteretter«. Denne forskydning af sagsmængden i domstolssystemet taler også for en langt bredere offentliggørelse af domme og kendelser mv. fra både byretter og landsretter.

3.5. Mulig asymmetri i straffesager

I straffesager, som udgør en betydelig del af domstolens sager, er der endvidere det særlige forhold, at den offentlige anklagemyndighed fører alle straffesager for staten og dermed har mulighed for at oparbejde mere eller mindre udtømmende domsarkiver. Da det er forskellige advokater, der fører de tiltalte sag, har den enkelte forsvaradvokat ikke på samme måde som anklagemyndigheden systematisk adgang til tidligere domspraksis. Denne forskel i anklagers og forsvarers adgang til retlig viden afhjælpes i et vist omfang af de straffeprocessuelle regler og af den løbende og grundige praksis-orientering, der formidles i bl.a. Rigsadvokatens meddelelser.[42] Desuden udgiver Landsforeningen af Forsvarsadvokater nyhedsbreve om domspraksis. Det kan dog næppe udelukkes, at anklagemyndigheden har en vis fordel i relation til den strategiske tilrettelæggelse af sagsforelæggelsen og selve proceduren under domsforhandlingen ved at have umiddelbar førstehåndsd adgang til den retlige viden, som utrykte domme på det strafferetlige område udgør.

3.6. Det begrænsede internationale perspektiv

Da mange sager ved danske domstole i dag aktualiserer både EU-retlige og menneskeretlige spørgsmål, er det nationale fokus i den eksisterende offentliggørelse af domme værd at genoverveje ved evt. etablering af en domsdatabase. Selv om både EF-domstolen og EMD har deres egne - meget omfattende - domsdata-baser med tilhørende søgesystemer,[43] er det ønskeligt, at en dansk domsdatabase i højere grad og på betydeligt mere eksplicit vis inddrager udvalgte dele af f.eks. relevant EU-ret og menneskeret. Det forekommer oplagt, at en fremtidig dansk domsdatabase som et minimum indeholder f.eks. alle danske domstoles forelæggelser af sager for EF-domstolen, herunder også byretternes

79

forelæggelser, da EF-domstolens præjudicielle svar i disse sager udgør integrerede dele af den endelige danske afgørelse. Tilsvarende forekommer det oplagt at publicere domme fra EMD, hvor Danmark optræder som part, da disse domme efter omstændighederne kan få lige så stor betydning for anvendelsen og fortolkningen af gældende dansk ret som afgørelser afsagt af en dansk domstol.

3.7. Ufuldstændigt vidensgrundlag for politiske beslutninger

Langt de fleste af de afgørelser, der træffes ved domstolene, anvender og fortolker lovgivningen på den ene eller anden måde. Uden en systematisk og bred offentliggørelse af disse afgørelser er det ikke muligt for politikere og andre beslutningstagere at overskue loves (tilsigtede og eventuelle utilsigtede) virkninger i domstolens praksis. Den politiske interesse heri er imidlertid betydelig og helt principiel. Lovgivning vedtages ofte med et bestemt politisk formål for øje. En forudsætning for, at politikere kan vurdere, om de politiske mål, der tilstræbes med lovgivningen, rent faktisk opnås i retspraksis, er, at de har adgang til viden om de retlige virkninger af den lovgivning, som de vedtager.

3.8. Kommercialisering af retlig viden

Det er velkendt, at advokatvirksomheder gennem en oparbejdelse af erfaring med et bestemt retsområde og ved at føre mange sager af en bestemt type kan oparbejde en specialviden inden for et bestemt retsområde. På denne måde kan virksomheder skabe en særlig niche for viden om bestemte (efter omstændighederne meget specialiserede) retsområder. En blandt flere kilder til oparbejdelse af denne specialviden er domme, og i den forbindelse er det naturligvis en konkurrencemæssig fordel for specialiserede virksomheder, såfremt virksomheden har adgang til kilder, som andre virksomheder ikke har. Domme, som ikke er offentliggjort, har karakter af at være sådanne kilder. Virksomheder, som har specialiseret sig inden for et bestemt juridisk område, vil på forskellig vis have oparbejdet samlinger af ikke offentliggjorte domme, som kan indgå som et led i virksomhedens kommercielle vidensgrundlag.

Dette vidensgrundlag vil typisk være oparbejdet gennem virksomhedens historie og være genstand for løbende vedligeholdelse bl.a. gennem virksomhedens egen sagsportefølje, dens samarbejde med andre virksomheder samt gennem andre kontakter, og vil udgøre en konkurrencemæssig fordel for virksomheden. Ved at have et mere indgående kendskab til retspraksis og ved strategisk at kunne henvise til de utrykte domme, der understøtter klienters interesser bedst muligt, vil disse virksomheders vidensfordel kunne omsættes til en ekspertise, der kan sælges på markedet for juridiske tjenesteydelser.[44]

Det er naturligvis et retspolitisk spørgsmål, i hvilket omfang man anser det for fornuftigt, at retlig viden på denne måde kan gøres til genstand for en kommercialisering. Ved at offentliggøre domme i videre omfang, end man gør i dag, vil man fjerne den konkurrencefordel, der kan være ved at besidde en viden om retspraksis, som andre virksomheder ikke umiddelbart har adgang til. Ved at gøre disse retskilder offentligt tilgængelige skaber man mulighed for at virksomheder, der sælger juridiske tjenester, i højere grad undergives lige konkurrencevilkår, fordi alle vil få en fri og åben adgang til den viden, som disse kilder indeholder.

4. Kvalificering af domme og information om domme

En sådan offentliggørelse vil naturligvis indebære, at hele retssektoeren vil få adgang til betydelig mere information, hvilket kan forekomme overvældende og måske endda problematisk. Det er en kendt sag, at for megen information kan bevirke, at man reelt får mindre eller ingen information, fordi arbejdet med at sortere det relevante fra det irrelevante kan være endog meget stort. Blandt den meget store mængde af

domme, der årligt afsiges, er det således ikke alle afgørelser, som har retskildemæssig værdi. Domme kan være mangelsbehæftede, fordi de er afsagt på et ufuldstændigt grundlag, eller fordi den autentiske domstekst ikke medtager alle relevante dele af sagsfremstillingen, eller af andre grunde. Offentliggørelsen af sådanne domme kan siges at udgøre en form for uønsket retlig information og et negativt vidensmæssigt bidrag.

Uanset at der kan være enighed om at begrænse offentliggørelsen af disse afgørelser, støder dette hensyn imidlertid på modhensyn, som det skal afvejes imod. For det første vil der - uanset den principielle enighed - være uenighed om, præcis hvilke domme der rummer en konkret informationsværdi, og hvilke der ikke rummer en sådan værdi eller evt. er decideret misinformatoriske. Eftersom det ikke er muligt at foretage en sortering efter objektive og transparente kriterier, bør der ske en bred offentliggørelse, således at enhver må foretage sin egen vurdering. Dette hindrer ikke, at der fortsat kan finde en sortering sted på det retsinformatoriske marked. Eksempelvis vil UfR fortsat kunne publicere de domme, som dette tidsskrifts redaktionskomite finder egnede til publicering. Set i dette perspektiv er spørgsmålet derfor mere principielt, om der skal ske en bred offentliggørelse af domme, som så efterfølgende kan gøres til genstand for en retsinformatorisk behandling

80

af forlag og andre aktører, der specialiserer sig i at levere ydelser af denne karakter, eller om selve offentliggørelsen af domme skal filtreres af centrale redaktionskomiteer så at sige fra start af. Dette modhensyn vedrører altså den måde, som domme udvælges og kvalificeres på, og dermed ansvaret for udvælgelsen.

Det andet er et modhensyn, der vedrører den faglige kvalitet af domme. Det kan i sig selv udgøre et incitament til løbende kvalitetssikring af de domme og kendelser, der afsiges, at dommerne på forhånd ved, at dommene vil blive offentliggjort for andre end sagens parter. Det ligger indbygget i det nuværende system med begrænset offentliggørelse, at dommere selv sagt tager bestik af udsigten til bred offentliggørelse. Offentliggørelse kan med andre ord være en kvalitetssikringsmekanisme, som i praksis kan have betydning og i sig selv vil kunne bidrage til at nedbringe antallet af forkerte eller fejlformulerede afgørelser og dermed være medvirkende til at styrke retssikkerheden og den faglige standard generelt i domsafsigelsesprocessen.

Efter vores opfattelse er der næppe nogen tvivl om, at en bredere offentliggørelse i sig selv vil være kvalitetsfremmende på mange måder. En offentliggørelse vil kunne medføre en højere grad af faglig selvkritik i et system, der i dag på grund af bl.a. netop den snævre offentliggørelse af domstolens absolutte hovedopgave - produktion af domme og kendelser - fremtræder som relativt lukket for offentligheden. Hertil kommer, at en bredere offentliggørelse vil kunne danne grundlag for skabelsen af et nyt marked for informationstjenester, der vil kunne medvirke til at højne kvaliteten af den viden om gældende ret, der generelt cirkulerer blandt professionelle jurister og generelt i samfundet. Markedsforholdene vil med en sådan bredere offentliggørelse ændre sig fra i dag at være et marked for domme til at blive et marked for forskellige former for information om indholdet i de domme, som nu vil være offentligt tilgængelige for alle. Det er ikke vanskeligt at forudsige, at juridiske informationsvirksomheder relativt hurtigt vil søge at levere nye ydelser i form af særlige søgemaskiner, uge- eller månedsbreve og/eller samling af domme om bestemte juridiske problemer eller områder mv. I vores øjne vil en sådan transformation af markedsforholdene ikke blot være medvirkende til, at advokater, myndigheder og domstole får adgang til et større vidensgrundlag til brug for deres virksomhed, det vil også betyde en generel højnelse af det politiske, journalistiske og almene vidensniveau om retlige forhold. Der er således af mange grunde behov for en bredere offentliggørelse af domme end den, der finder sted i dag.

1. Rettens afgørelse om aktindsigt træffes efter anmodning ved kendelse og kan kæres, jf. § 41 e, stk. 2.
2. Se lov nr. 215 af 31. marts 2004 (Offentlighed i retsplejen) og betænkning 1427/2003, afgivet af Retsplejerådet, Reform af den civile retspleje II (Offentlighed i civile sager og straffesager).
3. Se generelt om reglerne f.eks. Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen og Lasse Højlund Christensen, Den civile retspleje, 2009, side 88 ff., og Jens Røn, Aktindsigt i retsplejen, 2005.
4. Jf. FT 2003-04, tillæg A, side 601.
5. Jf. Lindencrone og Werlauff, Dansk retspleje - med procesreformen 2007/08, side 133.
6. Jf. § 41 e, stk. 1, om identifikationskrav i forbindelse med aktindsigt i domme. Se nærmere herom Vejledning om aktindsigt mv. ved domstolene, Domstolsstyrelsen, juni 2004, side 4 f.
7. På mange domstolshjemmesider fremtræder retten til aktindsigt som et køb, snarere end som en ret til offentlighed. Højesteret anfører således, at kopi af Højesterets domme og kendelser »kan købes« ved henvendelse til Justitskontoret. Se www.domstol.dk - Højesteret - betaling af udskrifter.
8. Se Peter Blume, Elektronisk lovtidende - en retshistorisk dag, Juristen 1/2008.
9. Se www.thomson.dk.
10. Tallet stammer fra 2000, jf. Rapport om etablering af en offentlig domsdatabase, afgivet af projektgruppe nedsat af Domstolsstyrelsen, januar 2004, side 30 ff. (Domsdatabaseprojektgruppens rapport). Disse fire domstole afsiger i alt cirka 6.000 domme om året, hvoraf cirka 5.000 er ankedomme. De fleste af dommene i UfR er således appelafgørelser i form af ankedomme eller kærede kendelser. I f.eks. 2003 blev der publiceret i alt 718 domme og kendelser i Ugeskriftet, hvoraf 226 var afsagt af Højesteret, 258 af ØL, 180 af VL og 14 af Sø- og Handelsretten.
11. Et abonnement koster i skrivende stund ifølge oplysninger på www.thomson.dk 8.220 kr. ekskl. moms.
12. Se f.eks. U 2009.2142 H, U 2009.2808 V og U 2009.2203 H.
13. Se f.eks. U 2009.1955 S, U 2009.307 V, U 2007.219 H, U 2006.2982 H, U 2006.1442 H, U 2005.602 H og U 2004.2459 H.
14. De store specialtidsskrifter som f.eks. Tfk gengiver normalt kun hovedet på domme, der allerede er trykt i UfR.
15. Jf. Domsdatabaseprojektgruppens rapport side 34. Tallet omfatter ikke domme i TfL.
16. Standardabonnement hos Thomson Reuters Professional A/S på disse specialtidsskrifter online kan i skrivende stund erhverves for henholdsvis 1.910 kr. for så vidt angår TFA og TfL, 2.010 kr. for så vidt angår TBB, og 2.660 kr. for så vidt angår Tfk (ekskl. moms).
17. Herudover stilles en række andre krav, se nærmere herom i Datatilsynets retningslinjer af 23. april 2002 vedrørende Thomson Reuters Professional A/S' retsinformationssystem.
18. Jf. markedsføringslovens § 1.
19. Ret sinformationsrådets betænkning nr. 1001/1984 om en lovdatabase.
20. Hertil kommer i øvrigt - efter forslaget - retskildemateriale i form af administrative afgørelser.
21. Ret sinformationsrådets betænkning nr. 1144/1988 om databaser med konkrete afgørelser.
22. Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende formidling af retspraksis, 1998 (Koktvedgaard-rapporten).
23. Rapport om brugerbetaling for domsdatabase, 2000, Deloitte Consulting.
24. Det følger af EF-domstolens praksis, jf. særligt dom af 24. juli 2003 i sag C-280/00, Altmark Trans GmbH, Regierungspräsidium Magdeburg mod Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH, at der ikke foreligger statsstøtte, hvis statens støtte/ydelse er modydelse for levering af særlige offentlige tjenesteydelser. Ifølge dommen har staten et vidtgående skøn ved vurderingen af, hvad der udgør sådanne offentlige tjenesteydelser, og der opstilles følgende fire betingelser for, hvornår kompensation for offentlig tjeneste ikke udgør statsstøtte: 1) den pågældende virksomhed skal være pålagt at opfylde forpligtelser til offentlig tjeneste, 2) de kriterier, der er grundlaget for beregningen af kompensationen, skal være objektive og gennemsigtige, 3) kompensationen må ikke overstige, hvad der er nødvendigt for helt eller delvis at dække de udgifter, der er afholdt ved opfyldelsen af forpligtelserne til offentlig tjeneste, 4) opgaven skal enten sendes i udbud, eller det skal godtgøres, at udgifterne til virksomheden er fastlagt på grundlag af en analyse af de omkostninger, som en gennemsnitsvirksomhed, der er veldrevet, vil have ved at udføre opgaven.
25. Rapport om etablering af en offentlig domsdatabase, afgivet af projektgruppe nedsat af Domstolsstyrelsen, januar 2004.
26. Retsudvalget, REU alm. del, svar på spørgsmål nr. 287 af 4. april 2007 fra Folketingets Retsudvalg.
27. Jf. Advokatrådets Retssikkerhedsprogram 2009, side 25, jf. side 27.
28. www.domstol.dk (Sø- og Handelsrettens domsoversigt).
29. Kommenteret Grundlov (redigeret af Henrik Zahle) 2. udg., 2006, s. 228.
30. Forarbejder til loven offentliggøres i vidt omfang gennem betænkninger, rapporter, Folketingstidende mv.
31. Se hertil Henrik Zahle, Dansk forfatningsret I, 3. udgave 2001, s. 306-307.
32. Stuer Lauridsen, Preben - En grundlovsstridig højesteretsdom? UfR 1980, s. 317-319.
33. Kommenteret grundlov, a.st., s. 407.
34. Sådanne overvejelser synes også at ligge til grund for de ovenfor i afsnit 2.1. omtalte ændringer af retsplejeloven.
35. Blume, Peter - Juridisk Metodelære, 5. udg 2009.
36. Ibid s. 140.
37. Se www.retsinformation.dk (som også indeholder et mindre udvalg af domme). Se generelt om ønsket om og muligheden for at indlægge domme i Retsinformation Peter Blume og Hans Christian Spies, Domme i Retsinformation, UfR B 2000, side 267 ff.
38. Se hertil Blume, Peter (2009) - Juridisk Metodelære, s. 134ff.
39. Det er hertil væsentligt at være opmærksom på, at domme også har en bredere funktion som kilde til retlig viden, der kan anvendes af såvel offentlige myndigheder som private virksomheder. Set i et lidt bredere perspektiv kan man således sige, at domme udgør en kilde til professionel kundskab, som kan udvikles og anvendes til en række forskellige formål.
40. Forstået på den måde, at afgørelserne ikke i tilstrækkelig grad tager højde for højere retters praksis.
41. Dog kan Højesteret fortsat inddrages som appelinstans i kraft af procesbevilling til tredjeinstansanke.
42. Se www.rigsadvokaten.dk (Rigsadvokatens meddelelser).
43. Se henholdsvis www.curia.europa.eu og www.echr.coe.int.
44. Hermed tænkes både på sager, der føres ved domstolene, og rådgivning af virksomheder og private.